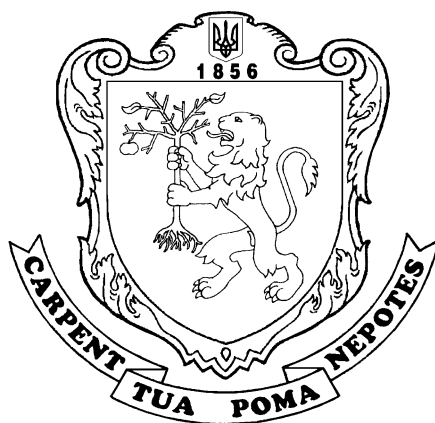

**Міністерство освіти і науки України
Львівський національний аграрний університет**

**ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА РОЗВИТКУ
АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ
ТА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ**

**МАТЕРІАЛИ ХХІ МІЖНАРОДНОГО
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО ФОРУМУ**

22 – 24 вересня 2020 року

ЛЬВІВ 2020

УДК 332.33+631.95

Теорія і практика розвитку агропромислового комплексу та сільських територій: матеріали XXI Міжнародного науково-практичного форуму, 22 – 24 вересня 2020 р. Львів: ННБК «АТБ», 2020. 378 с.

ISBN 978-966-2042-41-2

Розглядаються питання розвитку сільськогосподарської освіти і кооперації, організаційно-економічний механізм розвитку агропромислового комплексу і сільських територій, системи виробництва продукції рослинництва на основі екологостабілізуючих заходів, земельні відносини в контексті просторового розвитку сільських територій, техніка й технології агропромислового виробництва, архітектурні, конструктивні і технологічні рішення в сільському будівництві, а також гуманітарні дослідження в аграрній сфері (філософський, історичний та мовознавчий аспекти).

Для наукових працівників, фахівців аграрного виробництва, аспірантів, магістрів і студентів аграрних закладів вищої освіти.

ISBN 978-966-2042-41-2

© Львівський національний аграрний університет, 2020

ЦІНА ПРАЦІ: ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

*В. Плаксієнко, д. е. н., О. Лега, к. е. н.
Полтавська державна аграрна академія*

In the 90s of the last century, we justified the increase in part of consumption in the newly created value of agricultural production to 50 %. In this case, the total amount of profit will increase accordingly with the proportions of the prices received by producers from realization of products. The real income of the producer (that is, the revenue) will increase with respect to the cost of all product in the same proportion as well as the cost of such product is determined in the same way. This means that the increase in the cost of the product causes the double increase in the value of the entrepreneur's surplus income. Modern researchers note a reduction in part of the labor remuneration in total costs to 8–13 %. They again point to the need for a substantial increase but do not substantiate their specific size and do not indicate specific ways to achieve this.

Key words: price, labor, income, product, accounting, analysis.

Тенденції зміни основних економічних показників в Україні зумовлені впливом низки чинників, які традиційно поділяються на внутрішні і зовнішні. Не ставлячи завдання перераховувати та обґрунтовувати їх усіх, варто зупинитись на ключовому моменті, що може дати відповідь на багато питань, пов'язаних із можливостями подальшого розвитку нашої економіки.

У народі кажуть, що на фоні тотального зростання цін на всі споживчі продукти, представлені на ринку України, лише один товар коштує дешевше – це праця українців. Причина цього криється, звичайно, не в методиці чи в організації відображення інформації про працю та винагороду за неї в оперативному, бухгалтерському чи статистичному обліку, звітності, системі національних рахунків, однак без детального дослідження інформаційних аспектів витрат та оплати праці не можна розробити шляхи подолання економічної кризи в Україні.

Система чинних законодавчих і нормативних положень в основному забезпечує систематизацію необхідної інформації про рівень витрат праці, її продуктивності та винагороди за неї в системі первинної документації, облікових реєстрах та формах статистичної звітності [1, с. 574–659; 2, с. 142–148].

Окремі вчені сучасні тенденції в диспропорції цін пояснюють зародженням гіперінфляції (аналогічно 1992–1995 рр.). Однак розрахунки показують, що кумулятивний приріст інфляції за 2014–2016 рр. становить 201,2 %. Відповідно її річний приріст всього 101,2 % [3, с. 18–19].

Накопичений досвід статистичного узагальнення та аналізу облікових даних дає змогу встановити тенденції у відповідних показниках забезпеченості, зайнятості робочої сили, інтенсивності її використання та рівні заробітної плати. При цьому чинна система показників не дає можливості пов'язувати рівень винагороди за працю і соціальної допомоги з платоспроможним попитом не лише на продукти споживання чи предмети першої необхідності, а й на засоби

виробництва, якими забезпечуються вітчизняні виробники і основними постачальниками яких є імпортери.

Ще в перші дві хвили економічної кризи на початку двотисячних відзначалось різке падіння обсягів виробництва зі зниженням експорту. За приклад можна взяти виробництво металу, прокату чи, зокрема, труб, ціна на які в Україні значно нижча від світової (на зовнішньому ринку) навіть на фоні антидемпінгового законодавства, квотування тощо. При цьому комунальне господарство України майже в усіх регіонах відчуває гостру потребу в такій продукції. Однак саме можливості платоспроможного попиту на неї на внутрішньому ринку обмежували фінансові можливості підприємств у покритті таких потреб. Низькі доходи населення не витримують зростання комунальних тарифів, цін на продукти харчування та товари першої необхідності, пов'язані зі зростанням цін на енергоносії («відповідно до світових цін» чи девальвації гривні при продажу імпортованих товарів).

Як показують дані табл. 1, з 2011 р. в Україні спостерігається суттєве зниження обсягу як імпорту, так і експорту товарів у доларовому еквіваленті. Однак при перерахуванні таких даних у гривню ці процеси будуть спотворені.

Таблиця 1

Динаміка показників експорту та імпорту товарів у Полтавській області за 2010–2016 рр.*

Рік	Імпорт товарів		Експорт товарів	
	млн дол. США	до попереднього року, %	млн дол. США	до попереднього року, %
2010	1403,7	215,1	2219,7	175,6
2011	1354,9	96,5	3356,3	151,2
2012	1973,2	145,6	3404,4	101,4
2013	1340,1	67,9	2654,6	78,0
2014	1114,5	83,2	2124,5	80,0
2015	917,3	82,3	1481,1	69,7
2016	862,5	94,0	1436,0	97,0

* За даними [4, с. 18–19].

При цьому слід врахувати, що у вартості як імпортованої, так і експортованої продукції міститься частка живої праці (зарплати), оціненої за ринковою вартістю країни-виробника (експортера) у валютному вираженні, а фактичне ж відшкодування витрат праці працівнику здійснюється в гривні за внутрішньою ціною «робочої сили». Тобто приватні підприємці, крім винагороди за свої організаторські здібності, одержують і частку різниці у вартості робочої сили в різних країнах (експортерах та імпортерах) і девальваційну складову при реалізації продукції на внутрішньому ринку.

Тому коли йдеться про внутрішні показники виробництва, споживання та доходів населення, то як облікові, так і статистичні дані і їх динаміка наводяться у вітчизняній валюті. Як показують проведені дослідження, індекси зростання

вального регіонального продукту знижуються. Відповідну тенденцію мають і показники доходів населення та заробітної плати. При цьому реальна заробітна плата у 2014–2015 рр. навіть мала тенденцію до зниження (у національній валюті).

Відповідно до падіння платоспроможного попиту населення, індекс цін у 2016 р. становив усього 109 %, тоді як у 2015 р. він був 152,2 %. При цьому зростання споживчих цін на житлово-комунальні послуги за останні роки значно випереджало їхній середній рівень (у 2014 р. – на 39,2 %, у 2015 р. – на 110,7 %, у 2016 р. – на 52,5 %).

Якщо ж врахувати, що доходи населення витрачаються не лише на продукти першої необхідності, а спрямовуються також на покриття вартості комунальних послуг, ціни на які за вимогою МВФ доведені до європейських, то в облікових, аналітичних та статистичних матеріалах слід виділяти обсяг витрат окремо на придбання продуктів харчування, предметів вжитку, сплату комунальних платежів, інших послуг і податків.

Навіть за наявними статистичними даними, дослідження структури доходів і витрат населення Полтавської області (табл. 2) показало стабільну частку заробітної плати в доходах, деяке зниження частки соціальної допомоги та збільшення інших доходів. Ці інші доходи, пов'язані з фінансовими вкладеннями, нерухомістю тощо, має незначний прошарок населення.

Таблиця 2

Структура доходів і витрат населення, %*

Показник	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Питома вага у доходах:							
- зарплати	39,7	40,4	40,6	41,1	41,0	39,9	41,6
- соціальної допомоги	38,5	36,6	36,9	36,8	36,1	36,1	35,0
- інших доходів	21,8	23,0	22,5	22,1	22,9	24,0	23,4
Питома вага у витратах:							
- придбання товарів і послуг	68,3	72,7	73,4	75,0	80,2	84,2	84,0
- поточних податків	6,6	6,9	7,5	7,6	10,0	9,2	9,4
- нагромадження	25,1	20,4	19,1	17,4	9,8	6,6	6,6
Приріст реальних доходів до попереднього показника, %	258,3	107,2	113,1	106,1	92,2	79,4	100,3

* Розраховано за даними [4, с. 61].

Коли ж поглянути на структуру витрат населення, то спостерігається суттєве зростання частки на придбання товарів і послуг, з яких обов'язково слід виділяти: послуги, у тому числі – комунальні (табл. 3).

Значно зросла частка поточних податків – з 6,1 до 9,4 %. Нагромадження ж відповідно знизилася з 24,5 до 6,6 %.

Практично при тому ж рівні заробітної плати її питома вага у структурі грошових доходів має тенденцію до підвищення (з 43,2 % у 2010 р. до 54,7 % у 2016 р.). Частка пенсій, стипендій та інших видів допомоги залишилась на тому ж рівні, а частка доходів від підприємницької діяльності, включаючи доходи від

продажу сільськогосподарської продукції, зменшилася за цей самий період удвічі. Саме такі тенденції і є індикатором зниження платоспроможного попиту на внутрішньому ринку (про що свідчать факти суттєвого скорочення торговельних точок на роздрібних ринках, скорочення виручки за сільськогосподарську продукцію, зниження якості продуктів харчування).

Таблиця 3

Структура грошових доходів та витрат домогосподарств *

Питома вага, %	2010	2015	2016
У сукупних витратах:			
- на продукти харчування	58,6	54,2	53,4
- непродовольчі товари	29,7	38,5	42,0
у т. ч. комунальні платежі	7,9	11,0	18,8
- неспоживчі витрати	11,7	7,3	4,6
У грошових доходах:			
- оплата праці	43,2	44,3	54,7
- пенсії, стипендії та допомога	36,8	42,2	35,5
- доходи від підприємницької діяльності, включаючи особисті господарства	20,0	13,5	9,8

* Розраховано за даними [4, с. 71, 73].

До речі, дотації, субсидії, пільги та інші види допомоги, які пов'язані з житлово-комунальними платежами і входять до складу доходів, які одержують комунальні та інші підприємства (як правило, приватні), за чинними методиками обліку, звітності та статистики одночасно є доходами домогосподарств і видатками державного бюджету, який формується за рахунок податкових та інших надходжень, що, своєю чергою, є складовою частиною витрат домогосподарств у цілому й окремих працівників.

Іншими словами, працююча (самодостатня) частина населення, сплачуючи повну вартість комунальних та інших послуг і формуючи значну частку доходу державного бюджету у вигляді податку на доходи фізичних осіб, забезпечує водночас надприбутки власникам енергетичних, комунальних та інших підприємств, які, за статистичною інформацією, є доходами від підприємницької діяльності у складі грошових доходів домогосподарств.

Часто вчені-теоретики та адміністратори-практики забувають, що робоча сила – це специфічний товар, який не тільки перебуває під впливом ринкового попиту і пропозиції, а й забезпечує сам рівень попиту на більшість видів продукції, не обмежуючись продуктами споживання.

Ще у 90-ті роки минулого століття нами обґрунтовано збільшення частки споживання у новоствореній вартості сільськогосподарського виробництва до 50 %. При цьому загальна сума прибутку збільшиться відповідно з пропорціями цін, одержаних виробниками від реалізації своєї продукції та сплаченими за промислові засоби виробництва, будівельно-монтажні роботи і транспортні

послуги. Це повністю відповідає закономірностям формування попиту та пропозиції на фактори виробництва та його результати [5, с. 241].

Реальний дохід виробника, тобто виручка, визначена з позиції загальної купівельної спроможності, збільшиться відносно вартості всього продукту в такій же пропорції, як і визначена таким самим чином вартість такого продукту, а це означає, що збільшення вартості продукту викликає подвійне збільшення вартості надлишку доходу підприємця [6, с. 45].

Як підкреслює А. Маршалл, збільшення трудової вартості сировини може означати збільшення тиску з боку населення на засоби існування, а збільшення надлишку виробника, одержуваного від землі, що відбувається одночасно з деградацією населення, і є якоюсь мірою цієї деградації [6, с. 46].

Сучасні дослідники, відзначаючи зниження частки оплати праці в сукупних витратах до 8–13 % (у різних галузях), уже знову вказують на необхідність суттєвого її підвищення, не обґрунтовуючи її конкретного розміру (частки) та не вказуючи конкретних способів досягнення цього.

Серед шляхів забезпечення контролю досягнення відповідних пропорцій у споживанні та накопиченні, особливо щодо відтворення найактивнішого чинника розширення вітчизняного виробництва, робочої сили, пропонуємо у статистичних матеріалах ширше висвітлювати структуру витрат за елементами відповідно до НП(С)БО-1 (форми Звіту про фінансові результати (про сукупний дохід), частини III «Елементи операційних витрат») [7]. Відповідним же органам галузевого управління та місцевого самоврядування слід встановити рекомендовані (чи мінімальні) частки витрат на оплату праці та соціальні заходи і контролювати їх дотримання.

Цим же напрямом наукових досліджень обліково-аналітичного забезпечення розвитку вітчизняного виробництва належить передбачити повне виконання вимог пунктів 33 та 34 ПС(Б)О-26 «Виплати працівникам» щодо розкриття інформації про виплати працівникам у Примітках до річної фінансової звітності та розробки облікової політики підприємства щодо програм виплат [7]. Наступне узагальнення даних про виплати працівникам у статистичних матеріалах надасть можливість науковцям і практикам розробляти напрями підвищення платоспроможності населення, оздоровлення матеріально-технічної бази вітчизняних виробників. Крім того, додаткове залучення інформації фіскальних органів про доходи громадян, одержаної за індивідуальними ідентифікаційними номерами і узагальненої у статистичних матеріалах, дасть об'єктивне джерело для подальших наукових досліджень, а антикорупційним органам – для перевірки електронних декларацій державних службовців.

Бібліографічний список

1. Фінансовий та управлінський облік за національними стандартами: підручник / М. Ф. Огійчук та ін.; за ред. проф. М. Ф. Огійчука. 7-ме вид., перероб. та допов. Київ: Алерта, 2016. 1040 с.
2. Бухгалтерський облік у виробничих та агросервісних кооперативах: підручник / В. Я. Плаксієнко та ін.; за ред. В.Я. Плаксієнка. 2-ге вид., перероб. та допов. Київ: ЦУЛ, 2017. 520 с.

3. Чалий І. Визначення гіперінфляції для цілей бухобліку по-новому. *Все про бухгалтерський облік*. 2017. № 26. С. 18-19.
4. Статистичний щорічник Полтавської області за 2016 рік. Полтава, 2017. 356 с.
5. Плаксієнко В. Я. Виробничі витрати та доходи сільського господарства в умовах розвитку ринкових відносин. Дніпропетровськ: Січ, 1997. 255 с.
6. Маршалл А. Принципы экономической науки: пер. с англ. Москва: Изд. группа «Прогресс», 1993. Т. 3. 415 с.
7. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення: 14.08.2020).

ЗОВНІШНЯ ТОРГІВЛЯ УКРАЇНИ: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

*О. Брух, к. е. н., І. Бернацька, к. е. н., Г. Періг
Львівський національний аграрний університет*

Main tendencies of external Ukrainian trade development are discovered and analyzed in this article. Leading problems of international trade and her impact on Ukrainian economics development are singled out. Ukrainian condition of export and import has been characterized for the last years, what allows singling out key problems and positive shifts.

Key words: an international trade, a global development, tendencies, an export, an import.

Сьогодні національні економіки країн світу активно залучаються до світових глобалізаційних процесів, відкриваючи свої ринки для співпраці з іншими країнами. Завдяки цьому міжнародна торгівля України пожвавилася й має позитивну динаміку змін у цих відносинах. Зокрема, у 2019 р. загальний обсяг зовнішньої торгівлі України товарами становив 110843,9 млн дол. США, що на 19,3 % більше порівняно з 2017 р. Звичайно, процес виходу й завоювання перспективних сегментів міжнародного ринку складний, тому вітчизняні виробники змушені не лише покращувати власну продукцію, щоби бути конкурентоспроможними, а й завойовувати довіру споживачів на світовому ринку.

Як засвідчують дані таблиці, за період 2017–2019 рр. торгівля між Україною та світовими партнерами збільшилася. Так, порівняно з 2017 р. загальний обсяг торгівлі товарами становить 119,3 %.

Експорт товарів і послуг з України у 2019 р. становив 50060,3 млн дол. США, а імпорт – 60783,6 млн дол. США. У зовнішній торгівлі за цей період зберігалось негативне сальдо в розмірі -10723,3 млн дол. США. Однією з основних причин збереження негативного сальдо зовнішньої торгівлі є те, що Україна експортує в основному сировину без створення доданої вартості на товар і за досить низькими цінами, у той час як світові виробники експортують в Україну готову продукцію за досить високими цінами.